

... ÉS EGY LITVÁN ÁRNYKÉP: TOMAS VENCLOVA

Joszif Brodskijról írtam legutóbb, s az emigrációba kényszerített orosz-zsidó költő után most egy litván emigránsnak, Tomas Venclovának kell következnie. Ennek oka nemcsak hasonló életpályájukban keresendő (Brodskij 1972-ben, Venclova 1977-ben hagyta el a Szovjetuniót), hanem – és elsősorban – a kettejüket összekötő, számos tanulmánnyal és egymásnak ajánlott verssel dokumentált barátságban, amelyet talán a Goethe-Schiller és Petőfi-Arany barátsággal együtt tárgyalnak majd a jövő század irodalomtörténészei.

Tomás Venclova 1937-ben született a litvániai Klaipedában, a Balti-tenger partján. Apja szomorú szerepet játszott a litván függetlenség elvesztésében – a sztálini agresszió nyomán (1939) létrehozott „szocialista” szovjet köztársaságban a kultuszminiszternek megfelelő posztot töltött be. Ám a fiú az apparátcsik-csemeték szokásos útját járta: 1956-ban, a magyar forradalom hatására, szembefordul az őt addig a tenyerén hordozó rendszerrel, egy évre ki is zárják a vilniusi egyetemről, amelynek korengedménnyel már három éve hallgatója. A magyar 56 hatása tette ellenzékivé a költőbarát Brodskijt és annak egész nemzedékét is; ez Brodskij Venclováról írott tanulmányából derül ki – számomra pedig az, hogy mi nem is sejtjük, és bizonyos politikai erők igyekeznek elhomályosítani (jobbról is, balról is) a mi 56-unknak az egész közép-kelet-európai térségre gyakorolt hatását! Venclova az egyetemi évek után az irodalomnak szenteli magát: tanít, újságíróskodik, fordít, hosszabb ideig él Leningrádban és Moszkvában, megismerkedik Borisz Paszternákkal és a kikerülhetetlen Anna Ahmatovával, s barátságot köt – természetesen – a még ellenzéki, még üldözöttebb Joszif Brodskijjal is, akit öt évvel annak kiutasítása után követ Amerikába. Húsz év alatt egyetlen verseskötete jelenhet meg (a hetvenes évek elején), mert egyre nyilvánvalóbbá válik a polgárjogi mozgalomban játszott szerepe, amely – Brodskij szerint – „időnként mellőzte a józan megfontolást”. Talán kivívott költői rangjának és persze családi kapcsolatainak köszönhette, hogy a mozgalom szétverése után nem lágerben találta magát, hanem az USA-ban, ahol ma a Yale Egyetem orosz irodalom professzora. Az utóbbi években megfordult az átalakuló Közép-Európában, Magyarországon is, – hazamegy-e függetlenné vált hazájába?, erről még nincs biztos értesülés...

Bojtár Endre, a közép-kelet-európai irodalmak legújékeozottabb ismerője, hazánk jövője – már kinevezett – baltikumi nagykövete állított össze, saját nyersfordításai alapján, egy vékonyka kötetet Tomas Venclova verseiből, még 1990-ben, amikor úgy tetszett, Venclova lesz Kelet-Európa új Nobel-díjasa. A Nobel-díj nem jött be, de a kötet összeállt, s ebben némi szerepem nekem is volt, – most én is izgatottan várom, megjelenik-e a piaci szabadság (én inkább zsarnokságnak nevezném) körülményei között. Ha igen, „megcselekedtük, amit megkövetelt a haza” – közös hazánk: Közép-Kelet-Európa. Megcselekedtük, de kinek? Radnóti szavai jutnak az eszembe: „...van-e ott haza még, ahol értik e hexametert is?” – Venclova olvasóinak érteniük kell ezt is; nem feltétlenül a hexametert, hanem az antikvitás, az európai humanizmus szellemét, amelynek sok köze van Horatiushoz, Goethehez, de semmi a kalasnyikovokhoz és a csetnik vajdákhoz...

1971 decemberében – igaz, nem Litvániában, hanem Észtország fővárosában, Tallinban – cipőmet levetve, belegázoltam a Balti-tenger hideg, sós hullámaiba, – egy kortyot talán ittam is belőle... Egy korty Baltikumot kínálok most: Tomas Venclova sós hullámokként áradó verssorait...

Megállj, megállj! A mondat már szilánk

Megállj, megállj! A mondat már szilánk.

A hajnal s háztetői határosok.

Hó hablatyol, kontrázik rá a láng.

Lassulva leng a rézkorong tovább,

Ellensúly-ólom rajzol padlatot.

[illegible][illegible]

S nem állnak ágyunk mellé angyalok.

Megállj, megállj! A monda már szilánk.

Hó hablatyol, kontrázik rá a láng.

Óda a városhoz

Nem hagyhatlak
el téged,

Bár el kell
hagyjalak,

Kioltom, mint a
mécset,

Köves utcáidat,
A mész havát a
tornyon,

A kátrányos
homok

Vizek felett
vadul.

A kristályló
halál, a

Sós mélységek
fölött

Úszik tüzek
magánya.

S a teátrum előtt
Elúszik autók
ezre,

Hidak traverzei,
döngetik
álmom egyre

Holt erdők
léptei.

Az Orient se

bsp A végső villanásra

bsp Vár pislogó szemem.

bsp Az öröklét borít majd,

bsp De még velem van, itt,

bsp Vonzása falaidnak,

bsp Türelmes kertjeid.

bsp se és erőd se -

bsp Kopott útpadka és

bsp A mágneses mezőbe

bsp

Lopódzó fűnyi
rés.

Vízceppé
porladó úr

Kopog a fejemen.

S dül Boreas, az
őrült,

Neve-sincs hegyeken.

Megismétli a
nyers lég

[illegible]

Úrrá lesz, vagy az emlék

[illegible][illegible]

Enpusztulásod
néz rád –

Szád, bűnökkel
teli,

maradékát

sóváran
nyeldesi.

Közeledik a
szikla,

Utcán idő zubog,
Óvjon meg
Aeolus, ha

Az Isten
eldobott.

[\(Délmagyarország, 1992. február 29.\)](#)

(A [Baka István művei. Publicisztikák, beszélgetések](#) című kötetből)

[← Előző oldal](#)

[Következő oldal →](#)